

Оливер Цацков
Универзитет „Гоце Делчев“
Факултет образовних наука
Штип
Република Македонија

Активност македонског театра у српском печату између два светска рата

САЖЕТАК

Активност македонског театра у српском печату после Другог Светског рата

Садржај овог рада има изузетан , јер даје широк спектар узајемних веза на културно наслеђе Македонији, са српском културом литературом. И самоопредење за појаву и развој македонске драмске литературе и то на македонском језику има општествено и културну детерминираност?. То није случајно и да је овај феномен је уско повезан са српском драмске књижевности, јер су сви режисери и директори ових представа били су познати српски позоришни писци или редитељи. Нарочито перформансе ових представа били су повезани са српским књижевним критичарима који су много учинили за развој македонског драмског књижевног врста. Такође српска штампа није оставила готово ниједну драму Македонском народном театру да не остану непримећени и без критичког разматрања. Такви часописи су: Јужна Глас, Комедија, која доноси читав репертоар македонске позоришта у теку о много година.

Сви ови догађаји имају велики значај за јачање македонски драмске литературе. Одиграна који су обављени данас у репертоара свих позоришта у Македонији и иностранству. Да ова појава ме стимулисани да одредам и писати о томе. Сви ови догађаји имају велики значај за јачање македонски драмске литературе. Играле су се драме које су и данас у репертоара свих позоришта у Македонији и иностранству. Тачно ови догађај дали су ми подстицај да радим на овај рад.

Кључне речи: позориште, драма, сцена, репертоар

Појавом македонске драме између два светска рата указује да није била сасвим спонтана ни сасвим случајна, већ да је била колективна потреба за преображај македонског народа. Међутим, чињенице указују на то да је од свега најинтересантније то што један народ са таквим малим книжевним насељењем одмах прелази на стварање дела најтежег књижевног рода- драмске уметности. Ова тврдња може претрпети извесне корекције ако се ураде дубље анализе њеног националног значења. Своју индивидуалну духовну активност, македонски народ због познатих разлога није могао да је оплемењује. Управо та трагична истина македонског опстанка утицала је овај духовни живот да добије на интензитету у овој книжевној форми.

Због ових разлога, уобичајене литерарне норме и конвенционалних схваћања да је драмско уметничко казивање најтеже, јер за његов целосан живот потребна је и сценска реализација у извесном смислу потребна је корекција, бар што се тиче македонске књижевности. Драмска уметничка и идеолошка форма показале су се нејефикасније за најнепосредније преношење животних истина и успостављање контакта између творца и оних за кој је дело било намењено.

Одлучујући у овом случају су биле тежина и тајне драматургије драмских процеса, управо начин како најједноставније да се дође до контакт са читалачком публиком, да се делује на њу и да се открију истине живота. Тај живот народа, његов фолклор, углавном, их је заокруживала драмска преокупација писаца. Отуда и суд да за овај посебни феномен у развоју македонске литературе, битови карактер драме био је одлучујући фактор популарности овог књижевног рода. Међутим, да се овај захтев удовољи, није било тако једноставно и лако.

Књижевни живот у Македонији супротно, културном животу, је интензивнији и такође је у најужој вези са литературом осталих југословенских народа. Поред тога у часописима, који су излазили у Македонији са друштвено-политичким или културно-књижевним карактером и ако у поређењу са осталим југословенским народима у скромнијем обему, сарадници или њихови уредници били су познати писци како и политички и партиски радници. У периоду од 1920-1941 у Македонији су излазили

следећи новине и часописи: „Стара Србија“¹, „Социјалистичка зора“², „Демократ“³; „Стара Србија“⁴, „Вардар“⁵, „Искра“⁶, „Глас Југа“⁷, „Јужна Србија“⁸. На иницијативи београдског професора Тихомира Ћорђевића у Скопљу, формирано је Скопско научно друштво. Одмах затим Друштво је започело да издаје и свој лист „Гласник Скопског научног друштва“. Он је излазио један пут годишње. Иако политичко режимски часопис, у њему су се објављивали радови научног карактера и то од познатих научних радника целе Југославије. Особобито је упечатљив допринос еминентног критичара Петра Колендића.

Скопље је био град који је имао интензивни позоришни живот још пре почетка Првог светског рата. Скопско народно позориште први пут је почело да ради 9.01.1913 године и започело је да ради у прилично трошној турској згради, скоро на исто месту где се налазио театар до земјотреса од 1963 године. Прва драмска претстава овог театра била је „Крунисање Душаново“ од М. Цветић, а друга „Коштана“ Б. Станковића. Први управник Скопског народно позоришта био је познати комедиограф Бранислав Нушић. Позориште је било обновљено одмах након Прво светског рата 1919 године. Од 1927 године ова позоришна кућа звала се Народно позориште „Краљ Александар I“. Оно је „приказивало дела нашег старог националног репертоара са циљем да развија и гаји степен националне свести“⁹. Да је то било тако говори и карактер претставе, обично из српске националне и културне историје: „Смрт Уроша V“ од Стефановића, „Хајдук Вељко“, од Драгоевића и „Смрт мајке Југовића“ од Војновића. Народно позориште је од 1919 до 1926 године реализирао 238 представа од којих 79 од домаћих аутора, између

¹ Стара Србија, први пут објављен након Првог светског рата 1919, и поред тога што је требало да буду независне, која ће информирати јавност из области друштвено-економских, политичких и културних прилика у Македоније, у својој суштини новине су били са националистичким и антикомунистички карактер.

² Социјалистичка зора излазила је током 1920 године као орган Социјалистичке радничке партије Југославије.

³ Напредне партиске новине, али кратког века-излазио током 1921 године.

⁴ Новина Демократске партије од 1921 године.

⁵ Излазио 1921 године као орган Радикалне партије. Прв његов уредник био је београдски новинар, Милан Стојмировић.

⁶ Орган покраинског комитета КПЈ, за Македонију. Излазио 1933-1941 године, на македонском језику, а све припреме вршио је познати револуционер и поет Кочо Рацин.

⁷ Биле су информативне дневене новине, излазиле су од 15.10.1940. Његов директор био је Анђелко Крстић, а уредник Тодор Маневић.

⁸ Лист је излазио два пута месечно и за све време свога постојања од 22.06.1938 до 29.04.1940 задржао је свој ниво, јер у њему су сарађивале истакнути професори Скопског филозофског факултета и Београдског универзитета.

⁹ Картов Владо: Културна-просветна политика политика на владеачките режими во Југославија, Скопје, 1973, 169.

којих и дела Љ. Поповића, К. Трифуновића, Б. Нушића. Б.Станковића , С.Сремац и других 28 словенски, 130 страхин писца и 4 оперете. Укупно су биле приказане 1508 позоришних изведби¹⁰. Свечано отварање новог Народног позоришта било је на 26.10.1927 године са преставом „Старо Скопље“ П.Илића са темом из скопског живота у којој су биле много песме и кола. Драма је била писана на дијалекту, али према рецензији Боривоја Недића из листа „Јужни преглед“ дијалект је био ближи врањанском него скопском дијалекту.¹¹ Велики допринос за популарности позоришног живота у Скопљу иако је Нушић, први управник Народног позоришта. Он је умео да погоди укус публике па тако друга представа овог позоришта била је „Коштана“. За илустрацију наводим све драме које је приказало скопско позориште у сезони 1936-193

<i>Писац</i>	<i>Дело</i>
М. Глишић	Подвала
	Туђе дете
В.Шкваркин	
Е.О.Нил.	Жудња од бреставима
	Јунаци са Хелгеранда
Х.Избен	
Ж.Молиер	
Конероа Рокси	
Пушкин Госпођица као сељанка	

Народно позориште из Скопља дало је и представе у осталим градовима Македоније. То је омогућило да се позоришта отворе и у Битољу и Штипу. Треба се напоменути и то да је било многобројних гостовања иностраних драмских позоришта из Пољске, Енглеске, Француске.

¹⁰ Податци су узети из статије Боривоје Недића, „Јужни преглед“, год. II, број I, Скопље, 1927, стр.41/44

¹¹ Боривоја Недића, Позоришни преглед, „Јужни преглед“ г. II бр.2, 1927, стр 93.

Интересовање које су побудиле македонске битове драме када су позоришне сале биле испуњене до задњег места само је још једна потврда да македонски народ није био без своје позоришне културе.

Штип је такође са великом позоришном традицијом. Прва позоришна представа у овом граду била је приказана још у 1885 години. Идеја за основање позориште у Штипу родила се након гостовања једне групе Народног позришта у јуну 1923 г. Иницијативу за ову ствар дао је Душан Будимировић, тадашњи професор српског језика и литературе у овом граду што је било радо прихваћено, од стране професора и других интелектуалаца. Због тога је Велики Жупан Брегалничке области 10.08 1924 године утврдио прва правила штипског позоришног друштва. Први режисер и управник био је Душан Будимировић, кој је дуже време боравио у Немачкој где је студирао драматургију. Исте године ово позориште било је проглашено за повлашћено. Са каквим жаром и ентузијазмом су радили глумци говори податак да су од његовог оснивања до августа месеца 1925 г. Изведене 299 представе као и то да је имао и бројна гостовања у осталим градовима Македоније. Прва представа овог позоришта је била Молиерова „Грађанин племић“, 1923 године. Други веома важни датум овог позоришта је 29.08 1925 када је била изведба прве опере Леонакавалова „Паљачи“ и то не само у Штипу већ и у Македонији. Овај догађај није остао анониман и за ширу југословенску јавност. Београдски часопис „COMEDIA“ изашла је са следечим насловом: У првом броју нашег листа објавили смо почетак треће сезоне Штипског позоришта, чији је напредак велики и завидан поред свих великих тешкоћа. Створена је опера, прва опера не само у Штипу, већ у целој Јужној Србији¹² У истом броју „COMEDIA“ доноси репертоар Штипског позоришта.¹³ Овај репертоар објавила је и београдска „Политика“ у својој културној рубрици од 4.09.1925. У овом прегледу поменута је и драма „Маруша“ Васиља Хаџи-Кимова, која је највероватније касније изгубљена, јер до данас о њој ништа није познато, осим то да је помута у репертоару која је објавила „COMEDIA“. Ова драма је од посебног значаја за македонску драмску литературу када се узме то да је њена изведба била 4 године пре појаве драме „Ленче Кумановче“ Васиља Иљовског касније „Бегалка“ и да је њена изведба била на македонском језику – штипски дијалект, што је

¹² Comedia, Beograd, br. 3, 1925, 15.

¹³ Драмски репертоар треће сезоне: I. Домаће премијере- Нушић: Хаџи Лоја, Пут око света, Глишић: Два цванцик; Станковић- Коштана; Коровић – Зулумчар; Округич- Шокица, Саћурица и Шубара; Лаза Костић: Максим Црнојевић; Иво Војновић- Дубровачка трилогија, Еквиноцио; Н.Ђурић- Омер и Мерима; Кулунџић- Поноћ, Стерија Поповић- Родољупци ; Гундилић – Дубравка; Павле Хаџикимовић- Маруша(драма из штипског живота аутор штипјанац.

био разлог забране са стране тадашње власти да се убудуће „ Маруша“ скине са репертоара штипског позоришта. Поред поменуте драме у исто време ово позориште изводило је и драму „ Македонка“, чији су аутори били проф. Душан Будимировић и Славко Нетков. У том временском периоду Васил Иљовски радио је свој водвиљ „После матуре“, а Никола Киров-Мајски свој драмски текст „ Илинден“. Поводом изведбе драме „ Македонка“, у часопису „COMEDIA“ 1924 био је обљавен напис о великом успеху.

Ова интензивна позоришна активност касније је придонела да се појаве драме са изразитом већом уметничком вредношћу, као на пример „ Чорбачи Теодос“ Васиља Иљовског и „Парите се отепувачка“ чиј автор е Ристо Крле.

Литература:

1. Боривоје Недића, „ Јужни преглед“, год. II, број I, Скопље, 1927 ,стр.41/44
2. Картов Владо: Културна-просветна политика политика на владеачките режими во Југославија, Скопје, 1973, 169.
- 3.

Summary

The content of this topic is extremely important, since it provides a wide range of mutual connection of the cultural heritage of Macedonia with Serbian culture and literature. And self-determination for the appearance and development of Macedonian dramatic literature, and on Macedonian language has a socially and cultural determination. It is no accident and that this phenomenon is closely linked with the Serbian dramatic literature, because all the managers and directors of these plays were famous Serbian theater writers or directors. Especially the performances of these plays was associated with the Serbian literary critics who helped a lot for the development of the Macedonian dramatic literary kind. Also Serbian press left almost no drama performed in the Macedonian National Theatre to remain unnoticed and without critical review. Such magazines were: Southern Voice, Comedy, which brings the entire repertoire of the Macedonian theater for many

years.

All these events have great significance for the intensification of the Macedonian drama literature. There were plays that are performed till this day in the repertoire of all theaters in Macedonia and abroad. Exactly this phenomenon stimulated me to determine about it and write about it.